

Asia: VN/34601/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi yliopistolain 43 §:n ja ammattikorkeakoululain 32 §:n muuttamisesta (yhden opiskeluoikeuden säännös)

Lausunnonantajan lausunto

Ovatko esityksen tavoitteet kannatettavia?

Esityksen tavoitteeksi on nimetty nuoren ikäluokan koulutustason nosto. Tavoitetta koulutustason nostosta SYL pitää itsessään kannatettavana, mutta käsillä oleva lakiesitys ei näkemyksemme mukaan edistä tavoitetta tarkoituksenmukaisella tavalla. SYL ei jaa hallituksen huolta siitä, että koulutus kasautuu yksilöille, vaan ajattelee, että kaikkien on saatava opiskella niin paljon ja pitkälle, kuin into ja osaaminen riittävät. SYL kannattaa riittävästi rahoitettua koulutuskapasiteetin nostoa ratkaisuksi koulutustason nostoon.

Onko esitys kannatettava? Perustelkaa myönteinen tai kielteinen kantanne.

SYL ei kannata esitystä. Esityksellä rajataan opiskelijan oikeuksia nykyisestään sekä kavennetaan keskeisesti sivistyksellisiä perusoikeuksia. SYL suhtautuu epäilevästi siihen, kuinka paljon uudistus tosiasiaassa vapauttaisi koulutuskapasiteettia uusien ensikertalaisten käyttöön. Nykyiselläänkin korkeakoulut harjoittavat paikkojen ylitäyttöä sen mukaan, kuinka monen arvioidaan aidosti aloittavan opinnot vastaanottamassaan opiskelupaikassa. Näin ollen resurssit ollaan jo nyt voitu useimmiten mitoittaa oikein. SYL ei täysin jaa esitysluonnoksen arviota siitä, että muutos ei vaikuta alanvaihtoon sitä vaikeuttavasti. Vaikka alanvaihto säilyy mahdollisena, lisää muutos alanvaihtoon liittyviä paineita. Mahdollisuuksiksi toisen alan kokeiluun on ilmoitettu sivuaineopinnot sekä avoimen yliopiston opinnot. Esitysluonnoksessa ei ole kuitenkaan huomioitu sitä, että haluttua uutta alaa ei välttämättä ole omassa yliopistossa tarjoilla, jolloin sitä voisi kokeilla sivuaineen muodossa. Lisäksi avoimen yliopiston opinnot etenkin muualla kuin omassa korkeakoulussa ovat usein maksullisia, jolloin opiskelijan voi olla mahdoton osallistua niihin. Lisäksi SYL pitää ongelmallisena sitä, että niissä tapauksissa, kun opiskelija aidosti haluaa opiskella kaksi tutkintoa, kasvaa tutkintojen suorittamiseen yhteenlaskettu aika, jolloin opiskelijan taloudellinen ahdinko lisääntyy tukikuukausien ollessa erittäin rajattuja.

Ovatko esityksen vaikutusarviot oikeansuuntaiset? Puuttuuko vaikutusarvioista jotakin?

Esityksen vaikutusarvioissa on jätetty huomioimatta useita näkökulmia:

- 1) Esityksen tavoitteista on linjattu seuraavasti: "Korkeakoulutuksen kasautumisen vähentämisen toimilla tavoitellaan sitä, että ensikertalaisten osuus nousee asteittain tasolle 85 %." Epäselväksi jää, mistä ryhmästä 85 % lasketaan. On merkittävä ero esimerkiksi sen välillä, katsotaanko paikan vastaanottaneita vai valittuja opiskelijoita.
- 2) Lisäksi esityksen tarkoituksena on "kannustaa opiskelijoita suunnitelmalliseen opiskeluun ja näin parantaa opintojen läpäisyä". Mikäli opiskelijoita haluttaisiin tukea suunnitelmallisuudessa, olisi syytä panostaa opintojen ohjaukseen lisäämällä korkeakoulujen rahoitusta ja ohjausresursseja. SYL ei voi kannattaa opiskelijan perusoikeuksien rajaamista tapana "kannustaa opiskelijoita suunnitelmalliseen opiskeluun".
- 3) Alanvaihto on huomioitu todennäköisimpänä useamman opiskeluoikeuden hankkimisen syynä. Alanvaihtajat eivät kuitenkaan käytettyjen materiaalien tai muunkaan käsillä olevan tiedon valossa ole ainoita kahden tutkinnon suorittajia, vaan on myös niitä, jotka tavoittelevat aidosti kahta samantasoista tutkintoa. Näitä henkilöitä ei ole juurikaan esitysluonnoksessa huomioitu. Muutoksen myötä heidän asemansa opintososiaalisten etuuksien näkökulmasta on vaarassa heikentyä merkittävästi entisestään, sillä opintotukikuukausin rajatut opintotuki, opintotuen asumislisä ja opintolainan valtiontakaus loppuvat väistämättä kesken opintojen.
- 4) Alanvaihtoa koskeva pohdinta on puutteellista. Vaikka uudistus teknisesti mahdollistaa alanvaihdon, lisää se erittäin todennäköisesti opiskelijoiden kokemia paineita alanvaihdon hetkellä. Vaikka uutta alaa olisi päässyt kokeilemaan esimerkiksi sivuaineen tai avoimen opintojen muodossa, voi uusissa opinnoissa tulla vastaan ennakoimattomia pullonkauloja, jotka estävät tai merkittävästi vaikeuttavat valmistumista. Tällaisia voivat olla vaikkapa yksittäiset erittäin haastavat opintojaksot tai pakolliset kokonaisuudet.
- 5) Päällekkäisten opinto-oikeuksien määrä on jo nyt laskenut viimeiset 15 vuotta. Lakiesityksellä puututaan ilmiöön, joka jo nyt on vähenevä. Puhutaan kokonaisuudessaan erittäin pienestä, vain noin 2 % osuudesta opiskelijoista.
- 6) Esitysluonnoksessa on arvioitu, että muutoksella ei ole valtiontaloudellisia vaikutuksia. Kuitenkin jos oletetaan, että muutos toimii tarkoitetulla tavalla ja ensikertalaisten määrä lisääntyy, kasvattaa se valtion opintotukimenoja.
- 7) Esitysluonnoksen vaikutusarvioissa todetaan, että toinen samantasoinen tutkinto ei vaikuta kasvattavasti elinkaarituloihin, eikä täten uuden alan opiskelu tuota merkittävää hyötyä. Muita mahdollisia, vaikeammin mitattavia hyötyjä ei kuitenkaan ole otettu huomioon. Tällaisia ovat mm. työttömyyväisyyden kasvu.

Muut huomionne esityksestä

SYL näkee, että nykyisen yliopistolain 43 §:n 1 momentin mukainen mahdollisuus palauttaa vanha opiskeluoikeus voimaan osallistumatta 36 §:ssä tarkoitettuun opiskelijavalintaan on ulotettava myös tällä yhden opiskelupaikan säännöksillä menetettyihin opiskeluoikeuksiin. Menetetyn

opiskelu oikeuden palauttaminen olisi tällöin mahdollista joko uudesta opiskelu oikeudesta valmistumisen jälkeen tai niin, että uuden opiskelu oikeuden menettäisi, mikäli palauttaisi vanhan voimaan. Kohtuullisina rajoituksina palautusoikeudelle voidaan pitää sen rajaamista vain yhden menetetyn opiskelu oikeuden palauttamiseen sekä myös aiempien kesto ltaan rajaamattomien oikeuksien keston rajaamista palauttamisen yhteydessä. Palautusoikeus mahdollistaisi siirtymäajan kaltaisesti uuden opiskelu oikeuden kokeilun ja vanhaan palaamisen sekä peräkkäisten tutkintojen suorittamisen sujuvammin ilman, että esityksen tavoitteet yhteen tutkintoon keskittymisestä vaarantuisivat.

SYL esittää, että momenttiin lisätään seuraava tarkennus:

Opiskelijalla, joka on menettänyt yhden tai useampia opiskelu oikeuksia 2 momentissa säädetyistä syistä, on oikeus hakea yliopistolta oikeutta päästä uudelleen opiskelijaksi, kuitenkin niin, että opiskelijalla voi olla vain yksi voimassa oleva opiskelu oikeus. Hakemus voidaan tehdä osallistumatta 36 §:ssä tarkoitettuun opiskelijavalintaan.

Lisäksi SYL haluaa tässä yhteydessä peräänkuuluttaa ensikertalaisuuden kriteerien uudelleentarkastelua. Nykyisellään ensikertalaisuuden menettää välittömästi otettuaan paikan vastaan korkeakoulussa. Näin ollen syntyy tilanteita, joissa nuori ei saa korkeakoulututkintoa ensimmäisessä tutkinto-oikeudessaan suoritetuksi, mutta ei myöskään pysty vaihtamaan alaa helposti menetettyään ensikertalaisuusstatuksensa. SYL esittää ensikertalaisuuskiintiöstä säätämistä niin, että jatkossa ensikertalaisuutensa menettää vasta, kun on saanut kasaan 60 opintopistettä. Näin koulutusresurssit kohdistuisivat koulutustasoa nostavaan koulutukseen nykytilaa vastaavalla tavalla, mutta harvempi nuori joutuisi tilanteeseen, jossa ei saa tutkintoa suoritetuksi alkuperäisessä opinto-oikeudessaan, mutta ei myöskään onnistu alanvaihdossa menetetyn ensikertalaisuuden vuoksi.

Rättyä Heidi
Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL)